

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin - Şərqi ilk demokratik, hüquqi, dünyəvi və parlamentli respublikasının yaranmasından 105 il ötür. Bu, XX əsr tarixinin təsadüfi bir faktı deyil. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ölkəmizin çoxəsrlik sosial-iqtisadi, ictimai-siyasi və mədəni inkişafının, xalqımızın milli oyanışı və dirçəlişi proseslərinin məntiqli nəticəsi kimi meydana çıxmışdır. Avropanın demokratik dəyərləri ilə Şərqi mədəniyyətinin xüsusiyyətlərini üzvi şəkildə birləşdirən yeni dövlət və cəmiyyət nümunəsi idi. Böyük şəxsiyyətlərimiz, Cümhuriyyət qurucularımız "İstiqlal Bəyannaməsi"ni elan edərək xalqımızın müstəqillik əzmini, azadlıq ruhunu, inkişaf səviyyəsinə görə irəliləmiş topluqlarla bir yerdə irəliləməyə layiq olduğunu bütün dünyaya göstərmişlər.

Böyük dəyər

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti çoxəsrlik tariximizin böyük dəyərlərindəndir. Onun ən layiqli qiymətini bu il anadan olmasının 100-cü ildönümü tamamlanan Ümummilli Lider Heydər Əliyev vermişdir.

Ulu Öndərin hələ sovet Azərbaycanına rəhbərliyi dövründə uğurla həyata keçirdiyi inkişaf siyasəti xalqımızın tarixi-mədəni yaddaşını özünə qaytarmış, milli məhlik şüurunu yüksəltmiş, azərbaycanlılıq məfkuresi işığında müstəqillik arzularının güclənməsinə və yaxın gələcəkdə yenidən həqiqətə çevrilməsinə zəmin yaratmışdır. Cümhuriyyətin ücrəngli bayrağının ilk dəfə olaraq Heydər Əliyevin təşəbbüsü ilə Naxçıvan Muxtar Respublikası Ali Məclisinin sessiyasında rəsmi dövlət bayrağı kimi qaldırılması da Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti ideyalarına sadiqliyin, müstəqilliyə gedən yolu bütün şəraitlərdə uğurla davam etdirərək yeni mərhələlərə çatdırmaq əzminin təzahürü idi.

Bu yola sadiqliyin daha bir nümunəsi Ümummilli Liderin rəhbərliyi ilə hazırlanaraq 1995-ci ildə qəbul olunmuş ilk Konstitusiyamızda respublikamızın Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin hüquqi varisi elan edilmişdir. Azərbaycanın inkişafının, dövlət müstəqilliyimizin əbədiyyətinin təmin olunmasıdır. Zamanın gərindən cəmi 23 ay ömür sürmüş Cümhuriyyətimizin, onu yeni nəsillərə erməyən kimi qurub-yaratmış ziyalılarımızın Azərbaycanla bağlı yarımçıq qalmış arzularının yerinə yetirilməsidir. Bu layiqli qiymət, yüksək dəyər həyata keçirdiyi məqsədyönlü siyasət sayəsində dövlətimizi tarixinin ən qüdrətli mərhələsinə gətirib çıxarmış Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə əldə olunan yeni möhtəşəm uğurlarımızda öz ifadəsini tapır.

Reallaşan dövlətçilik amalları

"Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin yaradılması tarixi hadisə idi. Çünki ilk dəfə olaraq müsəlman aləmində demokratik respublika yaradılmışdı. Biz haqlı olaraq fəxr edirik ki, möhz Azərbaycan xalqı müsəlman aləmində ilk demokratik respublikanın yaradılmasının müəllifi olmuşdu" deyən dövlət rəhbərimiz Cümhuriyyət qurucularımızın Azərbaycanla bağlı arzularını, xəyallarını reallığa çevirdi. Bu gün Prezident İlham Əliyevin rəhbərliyi ilə ölkəmizin əldə etdiyi nailiyyətlər həm də əsrlər boyu milli dövlətçiliyimizin qurulması və möhkəmləndirilməsi üçün mübarizə aparmış və çalışmış, burada əməyi olan böyük şəxsiyyətlərimizin ruhuna olan böyük hörmət və ehtiramdır. Onların məna və irsinin davam etdirilməsidir.

1918-ci il mayın 28-də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti Milli Şurasının "İstiqlal Bəyannaməsi"ni imzalaması xalqımızın çoxəsrlik dövlətçilik ənənələrinin yaşadılması və yeni dövrdə daha bir üstün mərhələyə daxil olması idi. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti xalqımızın müstəqillik duyğusunu, istiqlal ruhunu daha da gücləndirdi və bu duyğu ondan sonrakı heç bir dövrdə, o cümlədən sovetlərin sort repressiyaları şəraitində də qəlbimizi tərk etmədi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti cəmi 23 aylıq ömründə bir çox işlərə imza atdı. Gələcəyimiz üçün müstəsna əhəmiyyət daşıyan ənənələr formalaşdırdı. Eyni zamanda Şərqi demokratik ənənələrinin formalaşmasına da əhəmiyyətli təsir göstərdi. Çox qısa müddətdə Azərbaycanın ilk demokratik hökuməti quruldu, parlamenti yaradıldı, dövlət atributları təsis olundu, dövlət quruculuğu sahəsində mühüm addımlar atıldı. Azərbaycanın dövlət müstəqilliyinin beynəlxalq müstəvidə tanınması, milli maraqların qorunması məqsədilə diplomatik müstəvidə atılan mühüm addımlar, yeni fəaliyyətə başlanmış

Şərəfli tarixin qürur dolu salnaməsi

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti parlamentinin və hökumətinin üzvləri AXC-nin rəsmən tanınması mərasimində

parlamentin qəbul etdiyi qanunlar, ölkədə siyasi, iqtisadi və mədəni inkişafın təmin olunması, habelə demokratik prinsiplərin təsbit edilməsi üçün görülən işlər o 23 aylıq tarixi qürur dolu səhifələridir.

Bu müddətdə Azərbaycanda vətəndaş institutu meydana gəldi, milli ordu quruldu, bütün ölkə əhalisinə eyni hüquqlar verilərək irqi, milli, dini, sinfi bərabərsizlik ortadan qaldı, cəmiyyətdə milli vətəhd təmin olundu.

Xarici siyasət sahəsində də Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin bir sıra mühüm nailiyyətləri vardı. Cümhuriyyət hökuməti yeni yaradılmış dövlətin dünyaya tanınmasını əsas istiqamət kimi seçmişdi. Paris Sülh Konfransında, dünyanın siyasi nizamının yenidən qurulduğu zamanda müttəfiq dövlətlər tərəfindən Azərbaycan xalqının milli və siyasi şüurunu, yüksək mədəniyyətini özündə ehtiva etməsidir. Dövrün qabaqçıl ziyalılarının qurub-yaratdıqları bu dövlət cəmiyyətdə siyasi mədəniyyətə aşılayırdı. İnsanlar, topluqlar, təsisatlar arasında sivil münasibətləri bərqərar edirdi. Cəmiyyətdə vətəndaşlıq məsuliyyəti formalaşdırırdı. Xalqın milli məhlik şüurunu özünə qaytarır, öz müqəddəratını təyin etməyə, hər cəhətdən azad yaşamağa qadir olduğunu ona göstərirdi.

Cümhuriyyət yadigarları

Bu ciddi nəticələr Azərbaycanın sonrakı dövrlərdə də dövlət kimi mövcudluğuna zəmin yaratdı. Belə ki, dünya birliyi tərəfindən müstəqil dövlət kimi tanınmış ölkəmizin beynəlxalq hüququn subyekti olması 1920-ci ilin aprel ayında bolşevik

işğalından sonra Azərbaycanın bir dövlət kimi dünyanın siyasi xəritəsindən silinməsinin qarşısını aldı. Bolşeviklər, onların başiblenləri doğma yurdumla istədikləri kimi davrana, ölkəmizin sərhədlərini tam dəyişə, beləliklə, dövlətimizi hissələrə parçalayaraq sıradan çıxara bilmədilər.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyəti özündə bir çox dəyərləri daşıyır. Onlardan ən mühümü Avropanın demokratik dəyərləri ilə Şərqi mədəniyyətinin xüsusiyyətlərini özündə birləşdirmiş Cümhuriyyətimizin Azərbaycan xalqının milli və siyasi şüurunu, yüksək mədəniyyətini özündə ehtiva etməsidir. Dövrün qabaqçıl ziyalılarının qurub-yaratdıqları bu dövlət cəmiyyətdə siyasi mədəniyyətə aşılayırdı. İnsanlar, topluqlar, təsisatlar arasında sivil münasibətləri bərqərar edirdi. Cəmiyyətdə vətəndaşlıq məsuliyyəti formalaşdırırdı. Xalqın milli məhlik şüurunu özünə qaytarır, öz müqəddəratını təyin etməyə, hər cəhətdən azad yaşamağa qadir olduğunu ona göstərirdi.

Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətindən bizə çox yadigarlar miras qalıb. 1919-cu ildə yaradılmış indiki Bakı Dövlət Universiteti, müxtəlif təhsil, səhiyyə ocaqları, nazirliklər və digər dövlət qurumları Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin bizlərə mənəvi mirasıdır. İstiqlalımızın yadigarları bu gün də mövcuddur, dövlətimiz-

lə birgə inkişaf edir və bu inkişafa özünün layiqli töhfələrini verir.

Cümhuriyyətin böyük tarixi dəyər daşıyan yadigarlarından biri də "Azərbaycan" qəzetidir. Azərbaycan Xalq Cümhuriyyətinin tarixi salnaməsi bu qəzetin səhifələrində öz əksini tapmışdır. Cümhuriyyət qurucularının böyük əksəriyyəti ictimai-siyasi həyata mətbuatdan gəldiklərinə və ümumən qəzet o dövrün əsas informasiya vasitəsi olduğundan onlar mətbuatın əhəmiyyətini aydın görürdülər. Ona görə də hökumətin formalaşmasından qısa zaman sonra, 1918-ci ilin 3 iyulunda "Azərbaycan Cümhuriyyəti hökumətinin xəbəri" adlı rəsmi mətbuat orqanının nəşrinə qərar verilmişdi. Belə bir qəzet "Azərbaycan" adı ilə nəşrə başladı. Onun ilk nömrəsi 1918-ci ilin 15 sentyabrında - Qafqaz İslam Ordusu Bakını erməni-bolşevik işğalından azad etdiyi gün işıq üzünə çıxdı.

Qəzetə "Azərbaycan" adının seçilməsi təsadüfi deyildi. Buna qədər də belə bir adda mətbuat orqanının nəşrinə dəfələrlə təşəbbüs göstərilmişdi. 1891-ci ildə tanınmış ziyalılarımızdan Cəlal Ünsizadə baş redaktoru olduğu "Kəşkül" qəzeti bağlandıqdan sonra "Azərbaycan" adlı qəzet çıxarmaq üçün rəsmi olaraq Tiflisdə Baş Mətbuat İşləri İdarəsinə müraciət etmiş, amma bu arzusu reallaşmamışdı. Məşrutə hərəkatı dövründə Təbrizdə

"Azərbaycan" adlı jurnalın nəşrinə başlanmış, amma jurnalın ömrü uzun sürməmişdi. "Azərbaycan" qəzetinin Cümhuriyyət dövründə nəşri tarixi və tələyin xoş bir hadisəsi idi.

Ölkənin adını daşıyan qəzet

Həmin vaxt Cümhuriyyət hökuməti Gəncədə yerləşdiyindən qəzet də burada çıxırdı. Altıncı saydan etibarən isə qəzetin nəşri Bakıda davam etdirilmişdi. İki dildə çıxan "Azərbaycan" qəzetinin Azərbaycan dilində 443, rus dilində 438 sayı çap olunmuşdu. Qəzetin ilk sayları "Heyəti-idarə", "Heyəti-təhririyyə" kimi "redaksiya heyəti" mənasını ifadə edən məsul şəxslər qrupu tərəfindən çap edilirdi. "Azərbaycan" qəzetinə müxtəlif vaxtlarda Üzeyir bəy Hacıbəyli, Ceyhun bəy Hacıbəyli, Xəlil İbrahim, qəzetin rus variantına isə Səfi bəy Rüstəmbəyli baş redaktorluq etmişdi.

"Azərbaycan" qəzetinin ilk redaktorlarından biri dahi bəstəkar, görkəmli publisist və ictimai-siyasi xadim Üzeyir bəy Hacıbəyli idi. Bəstəkarlıq fəaliyyəti ilə yanaşı, həm də zəmanəsinin görkəmli publisistlərindən biri kimi tanınmış Üzeyir bəy Hacıbəyli zəngin mətbuat təcrübəsi ilə "Azərbaycan" qəzetinin inkişafında, ideya-siyasi səviyyəsinin yüksəldil-

məsində mühüm rol oynamışdı. Üzeyir bəy qəzetə rəhbərlik etməklə yanaşı, onun səhifələrində fəal şəkildə müxtəlif yazılarla da çıxış edirdi. Onun çoxsaylı baş məqalələri, Azərbaycan parlamenti haqqında reportajları, teatr və musiqiyə həsr olunmuş tənqidi yazıları, "İçimizdəki Denikilər", "İstiqlal və istiqlal ümidi", "İstefa münasibətilə", "Azərbaycan istiqlalı", "Azərbaycan parlamenti", "Qarabağ hadisəsi", "Ermənistan və Azərbaycan münasibəti", "Nə istəyirlər", "Qara təhlükə" və s. mövzularda publisistik əsərləri bu gün də dövrün aynası kimi tarixi həqiqətləri aydın göstərir.

"Azərbaycan" qəzetinin öz dövrünün ən aparıcı mətbuat orqanlarından biri kimi inkişafında Ceyhun bəy Hacıbəylinin də böyük əməyi olmuşdur. Ceyhun bəy bu qəzetə o qədər bağlı idi ki, Cümhuriyyətin süqutundan sonra məcburən mühacir həyatı yaşadığı dövrdə də eyni adlı qəzet buraxmağa çalışmış və 1951-ci ildə Münhendə bu arzusunun reallaşdırılmasını bilməmişdi.

Bütün Azərbaycanın qəzeti

1918-ci ildə "Azərbaycan" qəzetinin nəşrə başlaması ilə milli mətbuatımız yeni inkişaf mərhələsinə qədəm qoydu. Bu qəzet rəsmi dövlət qəzeti olsa da, təkəb bir partiyanın maraqlarına xidmət etmədi. Azərbaycan dövlətinin inkişafı üçün üzərinə düşən tarixi missiyasını yerinə yetirir, həm səhifələrində o tarixi günlərin səndəli salnaməsini yazır, həm aktual məsələləri gündəmə gətirərək tələklü mövzularda ictimai polemikalar yaradır, həm də cəmiyyət üzvləri arasında faydalı kommunikasiya qururdu. Bu mənada "Azərbaycan" qəzeti bütün Azərbaycanın qəzeti idi.

Üzeyir bəy Hacıbəyli "Azərbaycan" qəzeti haqqında yazırdı: "Danışılar ki, "Azərbaycan" qəzeti guya "Müsavat" partiyasına məxsus firqəvi bir qəzet imiş. Bu barədə onu bəyan etməyi lazım bilərəm ki, qəzetimiz partiya qəzeti deyildir. "Azərbaycan" qəzetinin məsləki Vətən istiqlalı yolunda çalışmaqdan ibarətdir". Qəzet ilk sayından son sayına qədər bu məsləkə sadiq qaldı və milli mətbuat tariximizdə öz fəaliyyəti ilə parlaq bir nümunə yaratdı.

Bu qəzetin ətrafında zəmanəsinin ən görkəmli ziyalıları birləşmişdilər. "Azərbaycan" qəzetinin redaksiya heyətinin 1919-cu ildə çəkilmiş məşhur fotosu var. Bu fotoda tarixləşmiş şəxsiyyətlərimizin hər birinin adı böyük bir məna və irsə işıq salır. Onlar Piri Mürsəzadə, Rəhim ağa Vəkilov, Hənəfi Zeynalı, Rübəbə Tağızadə, Şəfiqə Əfəndizadə, Məhəmməd-əmin Rəsulzadə, Səhra Paşazadə, Üzeyir bəy Hacıbəyli, Mustafa bəy Vəkilov, Əbdül Əbdülzadə, Mirzə Hadi Atlasov, Hacıbəyrahim Qasımov, Məmmədli Sidiq Səfərov, Şəfi bəy Rüstəmbəyli, Seyid Hüseyn Sadiq, Xəlil İbrahim, Qədir Heydər, Əli Yusifzadə, Məhəmməd Hadi Əbdüssəlimzadədir. Bu şəxsiyyətlərin hər biri mənalı ömür yolları, Azərbaycana, milli ideyalara təmənənəsiz xidmətləri ilə qürur mənbəyimizdirlər.

"Azərbaycan" qəzeti yenidən yaradılmış dövlətin inkişafı uğrunda çalışanların, azərbaycanlılıq ideyasına bağlı aydınların, fikir adamlarının təsirli tribunası idi. Qəzet çox qısa zamanda azərbaycanlı ideya və bu ideyalara söykənən real əməllərin, istiqlal idealının nəşrinə çevrilmişdi. Eyni zamanda "Azərbaycan" qəzeti zəmanənin səndəli xronikası, gələcək nəsillər üçün ən mötəbər mənbə idi. Təsədüfi deyil ki, Cümhuriyyət dövrünün tədqiqatçıları bu gün də müxtəlif mövzuların araşdırılması üçün ən çox məhz bu qəzetin səhifələrinə üz tuturlar. Çünki "Azərbaycan" qəzetində yazılanlar, irəli sürülən fikirlər, hansısa müəllifin subyektiv yanaşması deyil, dövlətçilik məqəyyəridir. Qəzetin bütün məsələlərə münasibət-də müstəqil dövlətin formalaşdırılması və möhkəmləndirilməsi yönündə yanaşdığını, yeni qurulmuş milli hökumətin ideya və əməli addımlarını xalqa aydın şəkildə çatdırmağa, insanlarla uğurlu əlaqə qurmağa çalışdığını görürük.

105 ildən sonra - 23 sentyabr 1992-ci ildə "Azərbaycan" qəzetinin müstəqil respublikamızın parlamentinin orqanı, rəsmi dövlət qəzeti kimi fəaliyyətini yenidən bərpa etməsi dövlətimizin müasir inkişafının salnaməsinə çevrilməsi, Cümhuriyyətin dəyərli yadigarlarından birinin yenidən həyat qazanması deməkdir.

Azərbaycan bayrağının bu gün azad Şuşada dalğalanması, tarixinin ən qüdrətli mərhələsində olan dövlətimizin möhtəşəm nailiyyətləri Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin gələcək nəsillərə unudulmaz dövlətçilik əmanətidir. "Azərbaycan" qəzeti təxminən 105 il əvvəl müəyyən etdiyi məsləkəyə sadiqliklə bu gün də azərbaycanlılığa, dövlətimizin inkişafına xidmət göstərir, adını daşıdığı Vətən istiqlalının əbədi salnaməsini yaradır.

İradə ƏLİYEVA,
"Azərbaycan"

